

การประกันคุณภาพการศึกษา

ประสบการณ์และแนวคิดของ ศ.ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน

เนื่องในโอกาสที่ สมศ. จัดตั้งมาครบรอบ 1 ปี สมศ. ได้จัดการบรรยายเรื่อง **การประกันคุณภาพการศึกษาสำหรับประเทศไทย : ประสบการณ์และแนวคิด** โดย ศ.ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2544 ณ โรงแรมเอเชีย ราชเทวี ศ.ดร.วิจิตร ได้เล่าถึงประสบการณ์เกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา เมื่อปี พ.ศ. 2509 หรือประมาณ 35 ปีมาแล้ว ซึ่งอาจารย์มีส่วนร่วมในฐานะเป็นกรรมการรับรองคุณภาพสถานศึกษาในอเมริกา

ศ.ดร.วิจิตรได้กล่าวว่าในประเทศที่เจริญแล้วมีการประกันคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องมากกว่า 100 ปี และถือเป็นเรื่องสำคัญ แต่ประเทศไทยเพิ่งจะเริ่มต้นตัวอย่างมากในยุคปฏิรูปการศึกษานี้เอง ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับมาตรฐาน และคุณภาพการศึกษาคือเรื่องสำคัญ การศึกษาทุกระดับ ทุกประเภทไม่ว่ารัฐหรือเอกชนจัด ต้องมีคุณภาพมาตรฐานตามที่พึงประสงค์ ปัญหา คือ ใครเป็นคนกำหนดมาตรฐาน ทุกประเทศส่วนใหญ่ถือว่าการศึกษาคือหน้าที่ของรัฐ เพราะกระทบกับคนส่วนใหญ่ แต่รัฐจะให้ใครจัดก็ได้ แต่ต้องมีเอกภาพด้านมาตรฐาน ซึ่งส่วนใหญ่จะมีองค์กรกลางดูแลในเรื่องมาตรฐานและคุณภาพ ศ.ดร.วิจิตร ยกตัวอย่างระบบประกันคุณภาพการศึกษาที่ใช้กัน เช่น

1. การใช้ข้อสอบมาตรฐานหรือข้อสอบกลาง เพื่อนำผลมาตัดสินว่าการศึกษามีคุณภาพเชิงสัมฤทธิ์ผลเพียงใด ระบบนี้ประเทศไทยก็เคยใช้ในการสอบปลายปีของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.ศ. 3) และมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.ศ. 5) ซึ่งได้ยกเลิกไปเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2519

2. การสอบไล่ภายนอก เป็นการให้มีบุคคลจากภายนอกสถานศึกษาร่วมเป็นกรรมการในการสอบของสถานศึกษาสำหรับประเทศไทย ใช้ระบบนี้กับสถาบันอุดมศึกษาเอกชนโดยมีกรรมการจากภายนอกสถานศึกษาดูแลเรื่องคุณภาพของข้อสอบ และการตัดสินผลการเรียน

3. การรับรองวิทยฐานะสถานศึกษา และโปรแกรมการศึกษา การรับรองวิทยฐานะสถานศึกษาเป็นการตรวจสอบว่าสถานศึกษามีความพร้อมเพียงพอที่จะจัดการศึกษาตามที่กำหนดหรือไม่ ส่วนการรับรองโปรแกรมการศึกษาเป็นการตรวจสอบ

และประเมินในระดับหลักสูตรการเรียนการสอน ในอเมริกากลุ่มการรับรองวิทยฐานะจะต้องไม่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับสถานศึกษาที่จะตรวจรับรอง สถานศึกษาสามารถหักทวงตัวกรรมการได้ และถ้ามีเหตุผลที่รับฟังได้หน่วยงานที่ทำหน้าที่รับรองต้องเปลี่ยนกรรมการให้ การตรวจรับรอง ประกอบด้วยการศึกษาเอกสาร และการตรวจเยี่ยมสถานศึกษา สิ่งแรกที่คณะกรรมการจะต้องทำในการตรวจเยี่ยมสถานศึกษา คือ การทำความเข้าใจปรัชญา และแนวคิดที่เป็นฐานในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา โดยการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นพื้นฐานในการตรวจรับรองสถานศึกษา ประเทศไทยใช้ระบบนี้กับสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

4. การประกันคุณภาพ เป็นการนำแนวคิดระบบบริหารคุณภาพทางอุตสาหกรรมมาประยุกต์ใช้

สำหรับประสบการณ์การประกันคุณภาพที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีนั้น มีจุดเด่น 3 ประการ คือ

1. มีบุคคลภายนอกเข้าร่วมตั้งแต่ต้น
2. ใช้กลไกของมหาวิทยาลัยที่มีอยู่แล้ว เช่น สภาวิชาการ และกรรมการสาขาวิชา ทำหน้าที่ร่วมกับบุคคลภายนอก และเจ้าหน้าที่

3. นำผลมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนา

อาจารย์ได้เน้นหลักการสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา ดังนี้

1. ไม่ว่าจะใช้วิธีใด ต้องใช้เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการศึกษา ไม่ใช่การลงโทษ
2. ไม่กำกับจนทำให้สถานศึกษาจัดการศึกษาเพื่อการประกันคุณภาพเท่านั้น จนขาดความเป็นอิสระ ขาดความหลากหลาย ไม่สะท้อนและไม่ดำรงเอกลักษณ์และศักยภาพของสถานศึกษา
3. จะต้องให้เห็นคุณภาพการจัดการศึกษาได้จริง นั่นคือทุกคนใช้ประโยชน์ได้

สุดท้าย ได้เน้นว่าการประกันคุณภาพต้องเป็นการประกันคุณภาพเพื่อผู้เรียน และอย่าให้การประเมินภายนอกเป็นตัวกำกับจนทำให้การประกันคุณภาพภายในทำได้ไม่เต็มที่

ตัวบ่งชี้การประเมินภายนอกของ สมศ. ยังไม่ลงตัว

หลังจากที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ได้จัดทำร่างตัวบ่งชี้ที่จะใช้ประเมินคุณภาพภายนอกสถาบันอุดมศึกษา ซึ่ง QA-NEWS เคยนำเสนอไปแล้วใน QA-NEWS ฉบับที่ 3 เกี่ยวกับเรื่องตัวบ่งชี้ที่ ศ.ดร.สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ ผู้อำนวยการ สมศ. กล่าวว่า จากการที่ สมศ. ได้สอบถามความคิดเห็นไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับตัวบ่งชี้ 21 ตัว ที่จะใช้ในการประเมินคุณภาพภายนอกสำหรับสถาบันอุดมศึกษาระดับปริญญาตรีนั้น ปรากฏว่าส่วนใหญ่เห็นด้วยกับตัวบ่งชี้ที่สมศ. กำหนด และยังเห็นควรให้เพิ่มตัวบ่งชี้ในเรื่องผลงานวิจัยของอาจารย์เพิ่มเติมจากผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาด้วย ศ.ดร.สมหวัง เสริมว่า อาจมีการลดตัวบ่งชี้ลงให้เหลือประมาณ 12-13 ตัว เพราะบางตัวสามารถนำข้อมูลจากการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษามาใช้ได้ อย่างไรก็ตามคณะกรรมการพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา จะประชุมหารือในเรื่องดังกล่าวในวันที่ 23 พฤศจิกายน ศกนี้ รวมทั้งจะมีการหารือเกี่ยวกับผู้ที่ทำหน้าที่ประเมินภายนอกในระดับอุดมศึกษาด้วย แต่จากข่าวที่ QA-NEWS ทราบมาตัวบ่งชี้ที่จะนำเข้าพิจารณาในคณะกรรมการจะมีทั้งหมด 24 ตัว โดยเพิ่มตัวบ่งชี้เกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายใน

การนำเสนอรายงานการประเมินตนเอง

จากการที่หน่วยประกันคุณภาพการศึกษา ได้จัดการอบรมเรื่อง การจัดทำรายงานการประเมินตนเอง (SAR) ไปเมื่อวันที่ 5 และ 6 กันยายน ศกนี้ หลังจากนั้นหน่วยงานต่าง ๆ ได้จัดทำรายงานการประเมินตนเอง และได้มีการนำเสนอรายงานการประเมินตนเองของหน่วยงานที่จัดการเรียนการสอน คือ คณะวิทยาลัย และบัณฑิตวิทยาลัยไปเมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน และหน่วยงานสนับสนุนการเรียนการสอน ได้นำเสนอเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน โดยมี ศ.นพ.ทองจันทร์ หงส์ลดารมภ์ ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาและประกันคุณภาพ สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ เป็นวิทยากร ศ.นพ.ทองจันทร์ได้ให้ความเห็นว่า จากการอ่านและรับฟังการเสนอรายงานการประเมินตนเองของหน่วยงานต่าง ๆ โดยยังไม่ได้ตรวจสอบเอกสารหลักฐาน พบว่า รายงานการประเมินตนเองของแต่ละหน่วยงานจัดทำ อยู่ในระดับที่ทำได้ โดยมีข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. บางหน่วยงานไม่ระบุเกณฑ์การให้คะแนน และช่วงเวลาที่จะประเมิน
2. เกณฑ์การประเมินที่สามารถกำหนดเป็นตัวเลขได้ เช่น

วุฒิการศึกษาของอาจารย์ ตำแหน่งทางวิชาการ ควรกำหนดเป็นตัวเลขเชิงปริมาณ จะทำให้เป็นรูปธรรม และประเมินได้ง่าย

3. การกำหนดเกณฑ์การประเมินควรกำหนดให้ชัดเจน สามารถวัดและประเมินได้เพื่อให้เข้าใจตรงกัน และสะดวกในการประเมิน ควรหลีกเลี่ยงการใช้คำคุณศัพท์ที่ตัดสินได้ยาก เช่น ทันสมัย สูง เป็นต้น และควรกำหนดเกณฑ์ประเมินที่ทำให้อาจกำหนดในลักษณะ Benchmark ซึ่งจะช่วยกระตุ้น และท้าทายให้มุ่งไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

4. การเสนอผลการดำเนินงานบางเรื่องไม่ระบุเอกสารหลักฐานสนับสนุน

5. การกำหนดดัชนีบ่งชี้ หรือการเขียนผลการดำเนินงานบางดัชนีหรือบางเรื่องไม่ตรงกับองค์ประกอบที่ควรจะเป็น

6. การเขียนจุดอ่อน-จุดแข็งไม่ได้ยึดโยงดัชนีบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินเป็นหลัก มีความไม่สอดคล้องกันระหว่างผลการประเมินกับจุดอ่อนที่เสนอ โดยบางดัชนีบ่งชี้มีผลการประเมินสูง แต่ก็ยังระบุว่าจุดอ่อนอยู่มาก

7. การเขียนจุดอ่อน-จุดแข็ง และแนวทางแก้ไขยังไม่เป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการเขียนจุดอ่อน แนวทางแก้ไข และแนวทางเสริม ควรระบุให้ชัดเจนว่าจะทำอะไร ทำอย่างไร และถ้าสามารถกำหนดเวลาที่จะทำได้ก็จะเป็นการดี

8. องค์ประกอบด้านการเรียนการสอน ควรเพิ่มดัชนีบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญด้วย เพราะเป็นจุดเน้นของการปฏิรูปการศึกษา และกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นอกจากนั้น ยังจะเป็นตัวบ่งชี้ตัวหนึ่งที่ สมศ. ใช้ในการประเมินคุณภาพภายนอกด้วย

9. การกำหนดดัชนีบ่งชี้ เกณฑ์การประเมิน และวิธีการให้คะแนนการประเมินของแต่ละหน่วยงานแตกต่างกันหลายรูปแบบ โดยเฉพาะจำนวนระดับการประเมิน และวิธีการให้คะแนนการประเมินที่ใช้ ทำให้ไม่สามารถสรุปเป็นภาพรวมของสถาบันได้ สถาบันควรกำหนดดัชนีบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินกลาง ที่เป็นพื้นฐานที่ทุกหน่วยงานต้องมี กำหนดจำนวนระดับการประเมิน และวิธีการให้คะแนน ตลอดจนช่วงเวลาในการประเมินให้เป็นระบบเดียวกัน

10. บางหน่วยงานไม่ได้ประเมินบางองค์ประกอบ หรือบางดัชนีบ่งชี้ เนื่องจากยังไม่ได้ดำเนินการ ในทางที่ถูกควรกำหนดดัชนีบ่งชี้ไว้ด้วย ถึงแม้ว่าจะยังไม่ได้ดำเนินการ ถ้าองค์ประกอบหรือดัชนีบ่งชี้ที่นั้นเป็นงานที่ต้องทำ หรือมีนโยบายและแผนที่จะดำเนินการ ทั้งนี้เพื่อให้เป็น Benchmark หรือเป้าหมายในการดำเนินการต่อไป